

Polja

časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja
novi sad - godina XXXIII - cena 500 dinara

april - maj '87 broj 338-339

★ smiljković, tito o savezu komunista

★ kecić, revolucionarni omladinski pokret u vojvodini u vreme dolaska j. b. tita na čelo komunističke partije jugoslavije

★ matić, samoupravljanje i njegova epohalna značenja

tito o savezu komunista

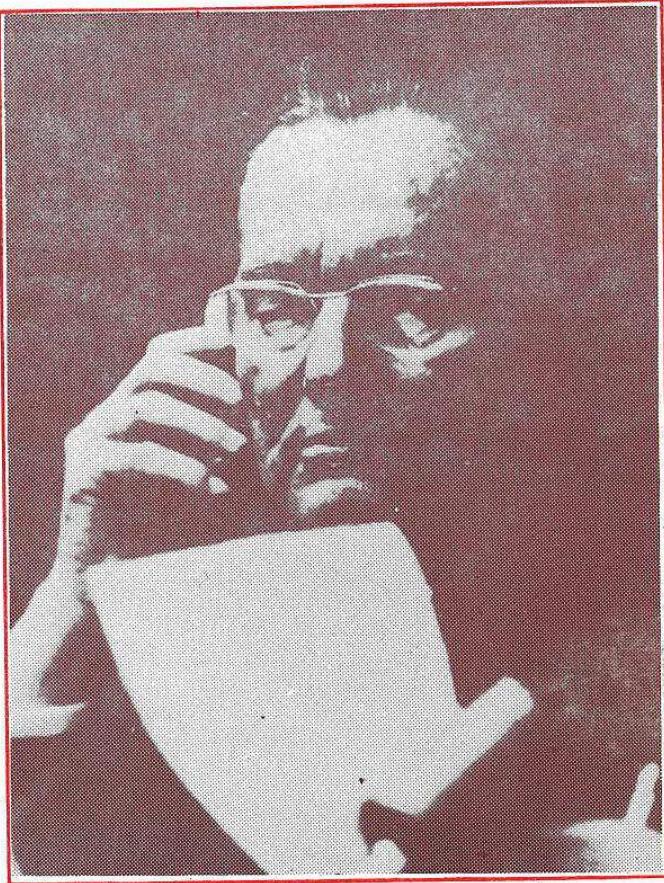
radoš smiljković

Titova razmatranja uloge radničke klase i njene avantgarde su okosnica njegovih analiza klasne borbe i socijalističke revolucije. Pojavio se kao feniks iz pepela 1928. na Zagrebačkoj partijskoj konferenciji reafirmišući osnovne revolucionarne ideje o partiji kao revolucionarnoj avantgardi. Iстicanje jedinstva Komunističke partije na revolucionarnim ciljevima koji povezuju sve progresivne snage društva,

Ako se pažljivo prati Titovo stvaralaštvo u teoriji i praksi radničkog pokreta Jugoslavije i sveta, videće se da od osnovnih ideja o partiji kao revolucionarnoj avantgardi nije ostupao ni u jednoj situaciji. Naprotiv, kada god je pokret dolazio u protivurečne situacije, pogotovu u krizne, on reafirimiše najrevolucionarnejše ideje, tražeći i radeći konkretno na jačanju partije i ostalih klasnih organizacija. Dva su isto-

medu kojima je radnička klasa vodeća snaga. Naglašavanje potrebe prevazilaženja otpora uredivanju organizacije na principima demokratskog centralizma je sastavni činilac celokupnog pogleda na klasni pokret u celini.

rijska primera najilustrativnija: rat i revolucija i sukob sa Staljinom i INFORMBIRO-om. U drugom svetskom ratu partija izbacuje u prvi plan ideje oslobođenja nacionalnog i klasičnog. Okosnica je jedinstvena revolucionarna partija, rad-

u ovom broju: alić * arkanov * benjamin * celan * carić * čanji * denegri * domović * donat * derić * erkenj * gilvik * jojanović * ključanin * kravos * lošonc * matanović * pavlovska * radaković * radojković * solomon * šabinjski * vukadinović

ničke klase, koja, na programu revolucionarne akcije u čijoj praksi prednjači, izbjiga u prvi istorijski plan. U 1948. na programu nezavisnog i originalnog puta u socijalizam čiju suštinu izražava samoupravljanje, takođe, dolazi do novog istorijskog okupljanja oko KP najprogresivnijih snaga društva. U centru su neposredni i istorijski interesi radničke klase. Tako se utvrdio Titov pristup klasnoj borbi i socijalističkoj revoluciji čiju socijalnu okosnicu predstavlja radnička klasa višestruko organizovana. Pri tome se po karakteru i odgovornosti među radničko-klasnim organizacijama izdvaja Komunistička partija: ona prema *Titovim interpretacijama odgovara ciljevima radničke klase ako se potvrđuje kao revolucionarna avangarda*. U tome Titova misao i revolucionarna praksa najdirektnije koïcidiraju sa najrevolucionarnijim idejama Marks-a i Lenjina.

Klasni interesi – izvorište avangardnosti partie

Interesi radničke klase su raznovrsni, s tim što su bitni oni koji sadrže potencije njenog oslobođenja. Zato, kada se govor o avangardi, neophodno je imati u vidu njen odnos prema bitnim interesima radničke klase – neposrednim i istorijskim. U tom smislu Tito objašnjava idejnu i političku orientaciju Saveza komunista Jugoslavije na socijalističko samoupravljanje.

*U razvijanju koncepcije i prakse socijalističkog samoupravljanja u svojoj zemlji, jugoslovenski komunisti polaze upravo od Marksova, Engelsova i Lenjinova ideja o ulozi radničke klase, kao osnovnog subjekta u stvaranju socijalističkih društvenih odnosa, i o specifičnoj funkciji države u socijalizmu.¹⁾

Socijalističko-samoupravljanje je conditio sinequa non društvenih odnosa u kojima se odvija proces oslobođenja rada, u kojima radnička klasa od ruke postaje mozak, od objekta društvenog razvitka postaje subjekt. Ali taj proces se ne odvija sam po sebi, već pretpostavlja dugoročnu organizovanu aktivnost cele radničke klase. Na tome njeni avangardni sebe potvrđuje ili ne potvrđuje. A potvrđuje se braneći neprestano poziciju radničke klase kao okosnice samoupravnih socijalističkih odnosa. *Jugoslovenski komunisti su se uvijek odlučno suprotstavljali svakom pokušaju da se ugrozi ili deforme revolucionarna vlast radničke klase.²⁾

Dakle, osnovni klasni interes radničke klase jeste da ona bude nosilac stvaranja besklasnih društvenih odnosa, a njena avangardna partija je u tom procesu njeni unutrašnji snagi. Ona je konkretni put radničko-klasnog preobražaja u subjekta istorije, takvog koji otvara puteve ukidanja klasne civilizacije. Zasnivajući svoj pristup na revolucionarnom marksizmu i bogatom revolucionarnom iskustvu Tito ukazuje da radnička klasa to može da realizuje samo ako je organizovana da može da deluje kao revolucionarna snaga. U tom istorijskom kontekstu on posmatra komunističku avanguardu:

*Avangardna uloga Saveza komunista je upravo u tome da – marksističkom ideologijom, svojom politikom i revolucionarnom akcijom – obezbijedi svjesno i organizovano usmeravanje društvenog razvoja u pravcu ostvarivanja istorijskih interesa radničke klase.³⁾

Tito vidi radničku klasu u centru borbe za ukidanje klasnih odnosa i to u poziciji istorijski delatne društvene snage. Izuzetni značaj radničke avangarde generira se iz takvog poimanja radničke klase, a ne iz neke njene nezavisne društvene misije. Tako, može se reći da revolucionarna avangarda u odnosu na klasu, a to znači njene konkretnе neposredne i istorijske interese, ima instrumentalni karakter. U tom bitnom stavu nema nikakve diskrepance u odnosu na glavne stavove Marks-Engelsova i Lenjinova učenja u odnosu komunista i proletera. Jer, da podsetimo, u Manifestu KP osnovna je ideja da komunisti predstavljaju deo radničke klase koji prednjači idejno-teorijski i akciono. Kao što je poznato, Staljin je u velikoj meri u svojim interpretacijama izmenio osnovni smisao Marks-Engelsova i Lenjinova stanovišta, definišući avangardnu partiju i komuniste kao nadorganizaciju i nadljudne, kao ljude »od posebnog materijala«.

Ovo naglašavamo zato što iz toga proizilaze vrlo konkretni zaključci koje je Josip Broz od prvog dana svoje revolucionarne aktivnosti izvlačio i rukovodio se njima u pripremanju i izvođenju, kako dnevnih, tako i dugoročnijih akcija. Mislimo na one akcije u kojima radnička klasa rukovodenja svojom avangardom sama odlučuje kada će i kakve će akcije izvoditi. Tako je bilo 1941. godine i u toku celog rata i revolucije, tako je bilo i u periodu mirnodopske i izgradnje socijalizma. Autentičnost revolucije i narodnooslobodilačkog rata kao i socijalističko-samoupravnog tipa socijalizma

vuku svoje korene i iz Titovog originalnog odnosa prema Marksovom učenju koje je smatrao rukovodstvom za akciju.

Radnička klasa za njega nije mislena imenica, već osnova društvena snaga najbitnija za konkretni razvitak jedne cele zajednice. Od nje zavisi karakter i intenzitet društvenih promena. U njoj on vidi najznačajniju društvenu snagu, »onaj cement koji cementira našu zajednicu i koji je stvorio mnolitno jedinstvo jeste socijalizam u našoj zemlji, jeste radnička klasa, jesu proizvodaci, ljudi koji svojim rukama rade i stvaraju dobra⁴⁾. Pri tome Tito ne svodi radničku klasu na nosioce fizičkog rada, kako se ponekada interpretira njegova misao. Da bi bile otklonjene nedoumice, on najdirektnije ukazuje koga podrazumeva pod radničkom klasom. »U radničku klasu, među samoupravljače, ne ubram sam radnike u fabriku sa niskim primanjem, nego i intelektualce, poštenu socijalističku inteligenciju, inženjere i sve one koji stvaraju, koji proizvode. Svi oni spadaju u radničku klasu koja je bitan elemenat naše društvene zajednice⁵⁾. (podvukao – R. S.)

Prema tome, kada se razmatraju relacije između komunističke avangarde i radničke klase bitno je prethodno odgovoriti na pitanje ko ulazi u tu klasnu kategoriju. U tom pogledu Tito ne ostavlja mogućnosti za dvoumljenje. To su svi oni »koji stvaraju, koji proizvode«. Naravno, ta logika zaključivanja je dijalektička, jer samo oni koji stvaraju osnovne pretpostavke razvoja jednog društva mogu se smatrati njegovom socijalnom okosnicom. A to ne mogu biti drugi nego stvaraoci materijalnih i duhovnih vrednosti društva. Pošto odgovara na pitanje ko čini radničku klasu u Jugoslaviji, nabroja i osnovne činioce: nosioci fizičkih funkcija rada u fabrikama, inženjeri, intelektualci, poštena inteligencija koja stvara, koja proizvodi. Naravno, Tito ne ispušta da kaže da su to oni koji učestvuju u samoupravljanju u svojim organizacijama udruženog rada.

Govoreći često o ulozi i delovanju radničke klase u izgradnji jugoslovenskog društva, Tito uvek ističe njen primarni značaj, ukazujući takođe da se nedovoljno brzo realizuje ustavna pozicija samoupravljanja kao osnovnog društvenog odnosa. U tome naglašava neophodnost razmatranja neposrednih i istorijskih interesa radničke klase kao kon-

kretne društvene snage u fabrikama, kao i drugim mestima stvaranja materijalnih i duhovnih dobara. On ukazuje da politika koja daje prioritetno mesto interesima radničke klase je vrlo jasna što pokazuju dokumenti Saveza komunista i drugih društveno-političkih organizacija, pogotovo Ustav i sistemski zakoni.

S tim u vezi ističe da je veoma značajno za Savez komunista da se ono što je zapisao u dokumentima realizuje u praksi. »Ono što smo zacrtali i obećali moramo ostvariti u praksi«¹⁾. Revolucionar sa bogatim iskustvom, ukorenjenošću u radničkoj klasi i narodu zna da se svaki pokret, pogotovo revolucionarni radnički ocenjuje prema onome što je učinio u praksi. A u praksi je najbitnije ono što je neposredni istorijski interes radničke klase. Stoga ne može biti odstupanja Saveza komunista sa linije interesa radničke klase. A kada kaže da se mora ispuniti ono što je zacrtano i obećano, on prevashodno misli na Savez komunista, jer nema u jugoslovenskom društvu druge snage koja je mogla da nešto epohalno obeća radničkoj klasi, radnom narodu i građanima.

Kada Tito ističe pitanje nužnosti realizovanja ustavnih amandmana, zatim Ustava SFRJ, on polazi od toga da oni imaju za cilj i polaznu osnovu interesa radničke klase. Ti interesi su konkretni – odnose se kako na uspostavljanje društva bez klasa i eksploracije, tako na ravnopravne odnose medju narodima i narodnostima. Ali oni se tiču društvenog i ličnog standarda, tiču se plata školovanja, tiču se zaštite svakodnevnih interesa pojedinačnog radnika. Tito odgovara i na pitanje zašto je najvažnije da se prevashodno realizuje taj splet interesa radnika:

»Radnička klasa je ta koja kod nas mijesi tijesto naše jedinstvene socijalističke zajednice i kod nje se ne postavlja pitanje koju republiku treba prije podići, kod nje nema teškoča u tom pogledu«²⁾. (podvukao R. S.)

U konkretnim uslovima radnička klasa je nosilac privrednog, političkog, te idejnog i kulturnog jedinstva društva u celini čije su granice jugoslovenske. Insistiranje na interesima radničke klase kao bitnim interesima u programu socijalističkog razvijanja Jugoslavije je izuzetno značajno u Tito-vom pristupu ukupnom društvenom razvijanju Jugoslavije i ulozi SK u njoj. Jer on bez ostatka ističe jedinstveni interes radničke klase Jugoslavije, na čemu zasniva svoje pogledje na jedinstvo Jugoslavije kao društvenopolitičke zajednice. Ne zaboravljajući interes naroda i narodnosti, u prvi plan stavlja interes radničke klase Jugoslavije i naglašava da je on cement jedinstva društva u cijelini, koje stvara socijalističko-samoupravne odnose. Na tom i tako poimanom interesu radničke klase i društva realno je kristalisati konkretnе sadržaje, društvene uloge SKJ kao vodeće idejnousmeravajuće snage.

Prilikom proglašenja za počasnog doktora prištinskog univerziteta, 4. aprila 1975. godine Tito govori o putu razvijanja nove Jugoslavije kao zajednice ravnopravnih naroda i narodnosti. Njen nastanak i razvitak je logičan društveno-istorijski tok, a ne slučajnost, inače bi se teško održala kao zajednica u spletu svetskih okolnosti. Međutim, istorija pokazuje da se razvitak i čvrstina jedne višenacionalne zajednice ne obezbeđuje sama po sebi, određeni interesi utemeljuje. U vezi s tim on kaže:

»Razvitak nove Jugoslavije ubjedljivo pokazuje da su njenja stabilnost i kohezija jačali sa svakim novim korakom u pravcu ostvarivanja interesa radničke klase i produbljivanja odnosa naroda i narodnosti. Ne mislim tu samo na stabilnost naše zajednice kao države, već i na stalni društveni i materijalni uspon Jugoslavije u cijelini i svakog njenog djela«³⁾.

Ostvarivanje interesa radničke klase, i to klase u Tito-vom poimanju, jeste ključ za ostvarivanje interesa Jugoslavije u celini i svakog njenog dela. Prema tome, ostvarivanje interesa radničke klase jeste i u funkciji ostvarivanja posebnih nacionalnih interesa koji i nisu toliko posebni, više su međuzavisni. A najviše su zavisni od ostvarivanja interesa radničke klase Jugoslavije. Kao veliki revolucionar i voda u klasnoj borbi jugoslovenskog proletarijata on je istorijski svedok da je stabilnost Jugoslavije jačala u korelaciji sa ostvarivanjem interesa radničke klase. U takvim uslovima je moguće da raznolikosti u nacionalnim obeležjima – kulturi, jeziku itd. postanu »zajedničko bogatstvo«. I kako Tito zaključuje »ono što je nekada korišćeno za diobe i sukobe postaje snaga koja ujedinjuje, ubrzava opšti razvoj i doprinosi afirmaciji Jugoslavije u svijetu«⁴⁾.

Time nam ukazuje da prošlost našeg razvijanja daje pravo idejnoj i političkoj orientaciji partije na stvaranju opštih uslova u kojima na osnovama interesa radničke klase nacionalne različitosti postaju opšte dobro. Tako i ova Titova ideja utemeljuje pristup razvoju Jugoslavije kao soci-

jalističko-samoupravne zajednice čije jedinstvo jača u meri u kojoj sve što narodi i narodnosti stvaraju ima funkciju jačanja, realizovanja posebnih tako i opštih interesa. Drugo, jedinstvo jača na osnovama onoga što narode spaja a ne što ih razdvaja, a spajaće ih sva ona stvaralaštva u čijoj su osnovi neposredni i istorijski interesi radničke klase.

Naravno, artikulacija neposrednih i istorijskih interesa radničke klase, kao i posebnih i opštih društvenih interesa ne odvija se sama po sebi. Nju vrše živi ljudi putem različitih svojih organizacija i kroz njih, pa u onoj meri u kojoj Savez komunista deluje kao revolucionarna avangarda radničke klase realno je očekivati demokratsko ispoljavanje različitih interesa i njihovo saobraćavanje u korelaciji sa najprogressivnijim interesima radničke klase. Pod tim uslovima, nacionalističke i razne birotehnokratske snage ne mogu dobiti prevagu kako u celini društva, tako i u njegovim posebnim delovima. Platforma o Kosovu pokazuje koliko je Tito bio u pravu – zato što su interesi radničke klase potisnuti, kao i samoupravljanje, Savez komunista Kosova je sišao na marginu političkog i samoupravnog života. Njegovo mesto nije ostalo nepotpunjeno – nacionalističko-iredentističke snage su ga zauzele u odgovarajućoj meri. Formalno je Savez komunista ostao u strukturi uticaja Kosova vodeća društvenopolitička snaga, ali ne i faktički. A te snage su u prvi plan isticalo ono što i klasni režimi – sve što razdvaja narode Kosova, pa čak i ono što ih je spajalo vekovima u obradi nacionalista iredente dobilo je funkciju antikomunističku i antijugoslovensku.

Razvijanje socijalističke samoupravne teorije

Polažna osnova revolucionarne avangarde je da bez revolucionarne teorije nema revolucionarne prakse. U tom smislu Tito od početka svoje revolucionarne aktivnosti prilazi odnosu teorije i prakse. Ako se u retrospektivi posmatra razvitak KPJ, videće se da je svaki njen uspon u praksi bio u najbližoj vezi sa usponom revolucionarne teorije. Izlaženje iz krize u koju je komunistička partija zapala posle zabrane (od monarhofašističkog režima) u najbližoj je vezi sa prevazišćenjem osnovnih problema u sferi ideologije. U tom smislu raščišćavanje osnovnih pitanja oko karaktera partije – osnovnih programskih ciljeva: revolucionarno rušenje buržoaskog sistema, jedinstvena partija, proletarijata, demokratski centralizam i druga pitanja su bila dugo u centru vidnog polja najumnijih glava pokreta. U pripremi rata i socijalističke revolucije izbijaju u prvi plan, pored nekih pomenutih i niz novih pitanja, kao o Narodnom frontu – organizaciji svih progressivnih i antifašističkih snaga. Uloga partije u frontu dugo okupira teorijsku misao partie i samog Tita.

Prave revolucionarne avangarde karakterise neprestano bavljenje najbitnjim pitanjima klasne borbe i revolucije. U vatri rata i revolucije izučavaju se dela klasika markizma i iskustva koja stiče jugoslovenski revolucionarni pokret. Već u oslobođenom Užicu u listu »Borba«, zatim u »Proleteru« i u drugim glasilima raspravlja se o socijalističkoj državi, partiji, narodnim odborima. Tito piše i o problemima birokratizma koji zahvata neke organe i pojedinice u pokretu. Već u jesen 1941. posle zasedanja u Stolicama, partija kroz svoje zaključke i pisane tekstove najpoznatijih revolucionara pomicje teorijsku misao krupan korak dalje. U jeku rata i revolucije Tito piše o problemu birokratizacije na osnovu svojih videnja te pojava:

»Naši rukovodeći drugovi stalno jadikuju da nema ljudi. Oni obično vide samo nekolicinu najaktivnijih koji se obično preopterećuju raznim funkcijama, a ne vide sve one mnogobrojne nove snage koje svakodnevno dolaze u partiju ili bi trebalo da dodu jer su već prekaljene u svakodnevnim borbama«⁵⁾.

Tako Tito analizira tokove revolucije, a da i ne podsećamo na analize svetske i jugoslovenske situacije uoči II svetskog rata, na osnovu kojih su na Petoj zemaljskoj konferenciji zauzeti istorijski zaključci. U stavu koji smo naveli Tito pokazuje gde se prvo javlja birokratizam, ali istovremeno direktno upućuje na njegovo prevazišćenje. Praksa revolucije i ljudi koji se u njoj ističu su oni koji predstavljaju nove i sveže rukovodeće snage. A da bi se to video mora se biti u toj praksi, a ne da se jadikuje u zatvorenim krugovima rukovodećih struktura.

Uspešan ishod revolucije bio je realan zato što je Partija na vreme spoznala »klasnu sadržinu i karakter Narodnooslobodilačke borbe i na stvaralački način povezala borbu za oslobođenje od okupatora sa socijalističkom revolucijom«⁶⁾.

A na vreme je moguće spoznati ono što predstoji ako se neprestano bavi teorijskim pitanjima i izučava celokupna društvena praksa. To podrazumeva da partija neprestano stvara uslove da se u njoj i društvu okupljaju najprogressivnije društvene snage sposobne da analiziraju društvena kretanja i izvlače odgovarajuće zaključke.

•Naša partija je ostvarivala svoju avangardnu ulogu utočno uspešnije ukoliko je stvaralački razvijala i u praksi primjenjivala marksističku teoriju, boreći se istovremeno protiv svih vidova birokratske i građanske ideologije.¹²⁾ Znači, bitno je bavljenje pitanjima razvoja marksističke ideologije, odnosno teorije u funkciji pokreta. A to znači bavljenje pitanjima teorije u funkciji menjanja društvenih odnosa. Komunistički pokret Jugoslavije je svoju teoriju razvijao radi primene u praksi i kroz praksu ju je unapredio. Tako je dalje razvijao marksističku teoriju dajući značajan doprinos. Na toj osnovi je razvijen *revolucionarni antidogmatizam*.

Tito se osobito mnogo bavio ovim aspektom uloge Saveza komunista na desetom kongresu, reafirmišući neke od najrevolucionarnijih teza. Istakao je da se Savez komunista prema marksizmu odnosio kao prema jedinstvenoj revolucionarnoj teoriji u kojoj je nalazio uvek najznačajnije teorijske podsticaje. Oni su bili od presudnog značaja za razvoj radničkog i uopšte društvenog samoupravljanja u uslovima Jugoslavije. »Borbom za odlučujuću poziciju radničke klase i samoupravno udruženog rada on je dao i značajan prilog razvoju marksističke ideologije i prokrčio puteve razvitka antidogmatske misli prakse.¹³⁾

Tito na desetom kongresu ukazuje da je Savez komunista svojom marksističkom analizom države, kritikom etatizma i birokratizma presekao sve nedoumice i odstranio mnoge zablude koje su vladale u ovoj oblasti marksističke teorije. Time je stvorena osnova da se usmere sve socijalističke subjektivne snage na borbu protiv birokratizma i etatističkih zabluda i da se prevalencija da razviju socijalističkog samoupravljanja i ulozi radničke klase. Tako je zadat odlučan udarac dogmatskom poimanju socijalizma i socijalističke revolucije i u njoj uloga radničke klase. Savez komunista Jugoslavije je na taj način učinio krupan istorijski korak napred u revolucionisanju društvenih odnosa, otvorivši novе prostore za razvitak socijalističkih demokratskih odnosa i demokratizacije društvenog života bez granica.

Odnos revolucionarne avangarde prema *razvijanju teorije i teorijskog rada* je jedno od nakupnijih ideooloških pitanja. Zato njegovo pravilno razrešavanje ima suštinski, ne samo teorijski, nego i praktični politički značaj. Ako se ona razvija u demokratskoj atmosferi – takvoj koja pruža mogućnosti progresivnim snagama da se iskažu i argumentima brane svoja stanovišta – onda se stvarno može doći i do najprogresivnijih stanovišta koja su u funkciji revolucionisanja prakse. Na taj način se na demokratskoj osnovi neutrališu i suzbijaju nesocijalistički uticaji u ovoj sferi. Zato je veoma značajno da se razvija teorijski rad u korelaciji sa razvijanjem socijalističke prakse. A kako Tito konstatiše na desetom kongresu na toj liniji delovanja Saveza komunista je dolazilo do diskrepance. »Dolazilo je do odvajanja tekuće politike od teorijskih saznanja i kriterija, odnosno do praktičkog i pragmatističkog odnosa prema zadacima socijalističkog razvoja.¹⁴⁾

Teorijsko stvaralaštvo ne bi smelo da se nikakvim sredstvima, razlozima i putevima sputava. Naprotiv, u svim uslovima i pod svim okolnostima treba da se razvija. Tako da pojavljivanje tudiših ideologija ne bi smeo biti razlog za sužavanje stvaralačkog idejno-teorijskog delovanja, već obrnuto, za njegovo širenje. U tom smislu zvuči sledeća Titova misao izrečena na desetom kongresu kao poruka budućim generacijama komunista.

»Borba protiv tudiših ideologija, teorija i uticaja ne smije da sužava mogućnost za stalne i plodne marksističke rasprave i idejnu aktivnost komunista uopšte. Mi ne samo da se ne odričemo stvaralačke borbe mišljenja na marksističkim pozicijama, već stvaramo i najšire uslove za nesmetano ispoljavanje sposobnosti ljudi i afirmaciju slobode stvaralaštva. Savez komunista postiće svaki stvaralački napor, svako traganje za novim saznanjima. On odbacuje dogmatizam, pragmatizam, prakticizam, i sve što se suprotstavlja kreativnom i revolucionarnom, u teoriji i praksi, na putu da-ljeg socijalističkog razvoja.¹⁵⁾

Time se Tito najdirektnije po ko zna koji put distancira od birokratskih snaga koje svaki napad antisocijalističkih snaga nastoje da iskoriste za sužavanje prostora za teorijski rad u Savezu komunista i društva. On, nasuprot tome pristupu vidi u nasrtanjima tudiših ideologija izazov za stvaralaštvo Saveza komunista Jugoslavije i svih progresivnih snaga. I ne samo da vidi nego i traži od Saveza komunista da podstiče stvaralačke napore i da se bori protiv prakticizma, pragmatizma i dogmatizma.

Da ne bi ovo neko protumačio kao frazu, podsetili bismo da je za vreme Titovog života došlo do neslučenog idejnog i teorijskog rada u Savezu komunista i društву u celini. Nastale su značajne institucije – instituti za sociološka i poli-

tička istraživanja, nastali su fakulteti političkih nauka, formirani su marksistički centri, kao i druge institucije za istraživački rad u sferi društvenih odnosa. Razvila su se empirijska istraživanja i pokrenuli novi časopisi za izučavanje teorije i prakse našeg i svetskog socijalističkog pokreta i drugih progresivnih snaga i pokreta. Na desetom, a onda na jedanaestom kongresu Tito upozorava da se Savez komunista mora mnogo više da bavi izučavanjem iskustava drugih socijalističkih i uopšte progresivnih pokreta.

Kada Tito govori o idejnom i teorijskom stvaralaštву, istovremeno ukazuje na neophodnost širenja socijalističko-samoupravne ideologije u praksi. Na toj liniji kritikuje pragmatizam i prakticizam u procesu političkog i samoupravnog odlučivanja i traži da se razvija korelativni odnos između teorijskog i stručnopolitičkog rada i procesa odlučivanja. Istovremeno insistira da se raspoložive snage u sferi političkih istraživanja racionalno koriste kako bi se unapredovala politička i samoupravna praksa.

Ali korelacija između progresivne socijalističke teorije i prakse ne postiže se samo na toj osnovi. Veoma je značajno podizanje *socijalističke samoupravne svesti*. Tito kritikuje zaostajanje u toj oblasti i insistira da se više prostora da marksističkoj teoriji u programima obrazovanja na svim nivoima školovanja radnih ljudi i gradana osobito mlade generacije. U poslednjim godinama je osobito došla do izražaja njegova kritika školskih programa zbog nedostatka odgovarajućih sadržaja iz opšte marksističke teorije i jugoslovenske socijalističke samoupravne prakse. U tim kritikama je isticao da se na toj osnovi otvara najviše slobodnog prostora za delovanje antisocijalističkih snaga. Drastični nastup genocidnog albanskog nacionalizma je odmah posle Titove smrti potvrdio njegove anticipacije posledica zapostavljanja jedinstvenog pristupa razvoju teorijskog rada i marksističkog obrazovanja. U Platformi o Kosovu se zaključuje da se nauci, kulturi, obrazovanju i informisanju mora dati poseban značaj.

•Idejna pasivnost Saveza komunista u ovim toliko značajnim faktorima formiranja društvene svesti, pogodovala je delovanju i uticaju drugih, antisocijalističkih i antisamoupravnih idejnih shvatanja. Došlo je, u mnogo čemu, do le-

galne indoktrinacije mlađih, sa pozicija albanskog nacionalizma i iridentizma. Na stalinističku i nacionalističku propagandu iz NSR Albanije nije se odgovaralo organizovanim političkim i idejnim radom.^[18]

Zato kada se govori o idejnou stvaralaštvu neophodno je imati u vidu Titovu osnovnu ideju da ono treba da bude neprestano u funkciji razvijanja konkretnih socijalističkih društvenih odnosa u svakoj posebnoj društvenoj sredini – republici, pokrajini, naciji, narodnosti, radnoj organizaciji i mesnoj zajednici. Ako je to polazna osnova onda se idejno stvaralaštvu neprestano povezuje sa širenjem socijalističke samoupravne ideologije. Sto znači da Savez komunista kao što mora neprestano biti aktivan u stvaranju ideologije, tako mora biti aktivan i u njenom širenju. Jer, ideologija izvan svesti konkretnih ljudi predstavlja mrtvo slovo na papiru, a ne sredstvo menjanja sveta, menjanja konkretnih odnosa.

Prema tome, neprestano podizanje samoupravne svesti radnih ljudi i gradana, prevashodno omladine, jeste pretpostavka razvijanja samoupravnih društvenih odnosa. Teško da bismo se danas toliko bavili nacionalizmima, posebno albanским, da je se u dovoljnoj meri socijalistička samoupravna ideologija transponovala u svest mlađih ljudi. Realno gledano Enver Hodžin koncept socijalizma ne može biti ni za koga privlačan sadržaj društvenog odnosa, pogotovo ne može biti alternativa socijalističkom samoupravljanju. Ali, ako se ne deluje u procesu formiranja ljudi na njihovu svest sa pozicija takve ideologije i ne razvija takva praksa pozitivni efekti ne dolaze sami. U tom smislu Titovu inicijativu svojevremeno pokrenutu na liniji uvođenja predmeta marksizma u školama i univerzitetima treba shvatiti šire ideološki. Shvatiti je kao upozorenje starog revolucionara da novo društvo traži nove ljudi, našta je i Lenjin ukazivao. A oni se ne radaju sa ugradenom socijalističkom samoupravnom svešću, već se formiraju.

Revolucionarna komunistička avangarda u onoj meri u kojoj se oslobođa jačeg neposrednog uticaja u procesu političkog i samoupravnog odlučivanja, mora težište rada da koncentriše na pripremanju ljudi da samostalno donose progresivne odluke i realizuju ih u praksi. Sto znači da je neophodno da istražuje deluje na ubrzavanje socijalističkih sadržaja u svesti i praksi svih radnih ljudi i gradana Jugoslavije.

Političko-organizaciono delovanje i prednjačenje u akcijama klase i društva u celini

Svaka revolucionarna organizacija, posebno radničko-klasna avangarda potvrđuje se podjednako u stvaranju ideologije i u političkoj praksi klase i društva. Neodvojivo deo njenog društvenog bića je političko-organizacioni aktivizam i prednjačenje u akcijama koje izvodi klasa. Kada kažemo u akcijama, mislimo u svim akcijama – podjednako ekonomskim, političkim i kulturnim. Podjednako u akcijama koje se tiču neposrednih i istorijskih interesa. Ono što u tom kontekstu razlikuje revolucionarnu avanguardu jeste planomernost, sistematičnost, te povezanost akcija koje se tiču svakodnevnih interesa klase sa dugoročnim ciljevima. To podrazumeva da je Savez komunista integralni činilac svih procesa i odnosa u društvu u celini; znači, da sve ono što se na bilo koji način tiče interesa radničke klase tiče se i njega. U vezi s tim Tito sedamdesetih godina, naročito na početku kada je nastupio izvestan talas osporavanja prava i potreba za angažovanjem Saveza komunista u svakodnevnom životu društva kaže:

»Ja sam se uvek i oštro suprotstavljao mišljenjima da Savez komunista nema pravo da se mijesha u ovo ili ono. On ima pravo da se mijesha svuda i uvek kada vidimo da nešto ne ide onako kako je u našem programu zacrtano. Savez komunista se naravno, neće mijestati u tehničke i druge stvari, rukovodenje, itd. Ali, ima pravo i obavezu da se bori protiv tehnokratizma koji šteti interesima proizvodača. Samo tako će radnici osjetiti, da je Savez komunista prisutan i da je on idejna usmjeravajuća snaga u svim oblastima društvenog života, a na liniji borbe za samoupravni socijalizam«^[17].

Insistiranje na delovanju Saveza komunista u svim oblastima društvenog života osobito u odbrani neposrednih i dugoročnih interesa radničke klase je neotudivo pravo i obaveza Saveza komunista. Pri čemu nikada ne treba gubiti izvida da to ne uključuje zamjenjivanje drugih organa i organizacija u njihovim poslovima. Savez komunista svugde i uvek ostaje vodeća, idejno-usmeravajuća snaga u svim oblastima društvenog života, a na liniji borbe za samoupravni socijalizam.

Ovaj Titov stav sadrži više ideja koje imaju trajnije značenje – uvek borba za interese radničke klase što podrazumeva uvek borbu protiv onih snaga koje ometaju ili onemogućavaju njihovo realizovanje. U jednoj situaciji ili sredini to

su tehnikratske u drugoj birokratske ili liberalističke snage. Danas su to nacionalističke, trenutno najizrazitije separatistički nacionalizam koji je najviše došao do izražaja u delovanju albanske iridente, kao što je u prošlosti do izražaja više dolazio unitarizam. Vrlo je značajno da komunisti deluju konkretno za konkretnu interesu i protiv konkretnih protivnika. Na to je Savez komunista obavezan kao komunistička avangarda. Međutim, to nije jednostavno činiti ako se ne živi i deluje tamo gde radi i živi radnička klasa, radni ljudi i gradani.

Imajući to u vidu Tito rečju i delom pokazuje kako se neprestano održava veza sa bazom društva, odnosno kako se živi u njoj. U završnoj reči na Drugoj konferenciji CK SKJ, 27. januara 1972. on kaže:

»Ja bih ovde preporučio svima nama da stalno imamo čvrstu vezu sa bazom, sa radnicima, sa fabrikama, i to ne preko papira nego lično i neposredno. Treba da idemo među radnike, da ne štedimo snage, da im objašnjavamo stvari. A kod nas nije bilo baš mnogo rukovodećih ljudi koji su to činili.«^[18]

Radnička avangarda je avangarda akcije, a takva je neprestano u klasi, odnosno u svim sferama delovanja klase kao žive, najprogressivnije društvene snage. Pri tome je izuzetno značajno da oni ljudi iz avangarde koji su najuticajniji u stvaranju njene politike i donošenju odluka moraju živeti u klasi, u njemom životu. Moraju deliti sudbinu njenih uslova života kako bi mogli da predstavljaju stvarne predstavnike klasnog interesa. Na toj liniji se Tito često vraća pitanju ponašanja foruma, partije i konkretnih vršilaca, određenih funkcija: najoštrije kritikuje ponašanje rukovodilaca, koje odstupa od interesa klase na poznatom zboru u Splitu 1962. godine, zatim u pismima. U vezi s tim na istoj Konferenciji najoštrije upozorava da je nespojivo sa karakterom Saveza komunista kao jedinstvene revolucionarne organizacije radničke klase da se pojedina republička rukovodstva ponašaju onako kako to njima odgovara. On ističe da to ne može tako jer se *mora voditi računa o interesima celine čiji je sastavni deo jedna republička organizacija*.

»Pitanje ponašanja komunista i foruma pojedinih republika nije samo njihova unutrašnja stvar. To je isto tako stvar Saveza komunista Jugoslavije«^[19]. A to nisu hteli neki rukovodnici u društvu. Toga je bilo i ima još u Savezu komunista i drugim organizacijama koje se teško oslobođaju mentaliteta nadredenosti koji se stvorio baš na osnovi njihovog odvojenog delovanja u odnosu na radničku klasu u svojoj sredini, pa otuda otudivanje i od interesa radničke klase i opštih interesa Jugoslavije, našta Tito upozorava.

Uostalom, da je i u ovom stavu veliki revolucionar trajno u pravu, neka posluži i najnovije iskustvo sa ponašanjem buvšeg rukovodstva na Kosovu; ono se ponašalo bez odgovornosti prema rukovodstvu Srbije i Jugoslavije, odnosno prema Savezu komunista Srbije i Jugoslavije. Platforma ukazuje da je ta *neodgovornost u podjednakoj korelaciji sa neodgovornošću prema Savezu komunista Kosova i radničkoj klasi*. Da je bilo te odgovornosti, ne bi izostajale prave akcije Saveza komunista na Programu Saveza komunista za šta su postojale objektivne mogućnosti.

Titova misao nas upućuje da je političko-organizaciona delatnost Saveza komunista realna ako se deluje na Programu organizacije u celini, u čemu rukovodstvo ima posebno odgovornost misiju. *Ono je onaj deo Saveza komunista koji ima najveće mogućnosti za pokretanje inicijativa za konkretno delovanje svakog člana i organizacije u celini*. Ono je po svom položaju najinformisanije o svim tokovima razvoja društva u celini i delova, pa prema tome, i o zastojima, te opasnostima. Zato njegovo zaostajanje u vršenju funkcija najdirektnije blokira akciju organizacije. Bez obzira na to što je Savez komunista široko demokratska organizacija, principi odnosa u njemu daju posebnu boju odnosima odgovornosti članova i nosilaca rukovodećih funkcija. Nedopustivo je indolentno ponašanje rukovodećih ljudi, pogotovo u situaciji kada temelji društva bivaju izloženi draštičnim napadima i to na duži rok kao što je slučaj sa delovanjem albanske iridente.

Političko-organizaciona delatnost Saveza komunista je u najneposrednijoj vezi sa njegovim delovanjem u organima samoupravljanja, društveno-političkim i društvenim organizacijama. U biti se radi o tome da Savez komunista u celini deluje kao unutrašnja snaga organizovanja svih subjektivnih snaga društva, a, pre svega, radničko-klasnih organizacija. Zašto je važna takva aktivnost radničke avangarde u uslovima socijalističkog samoupravljanja? Čini nam se da se u celom Titovom opusu može da nade i previše jasnih odgovora, od kojih smo neke analizirali. Socijalističko-samoupravno društvo se ne razvija samo po sebi, pogotovu u počet-

nim fazama u kojima je ono u praksi Jugoslavije. To podrazumeva inicijativu i prednjačenje najprogresivnijih snaga. A one bi trebalo biti u Savezu komunista kao revolucionarnoj avangardi, a kako pokazuju empirijske analize, Savez komunista je organizacija koja objedinjuje u svojoj organizaciji ogromnu većinu najprogresivnijih pripadnika radničke klase i ostalih društvenih struktura. Pa je zato normalno očekivati da takva organizacija prednjači u organizovanju svih socijalističkih snaga u pravcu postizanja ciljeva koji su u programskoj orijentaciji njegovoj i u ustavnim dokumentima društva.

»Samo takav Savez komunista može biti oružje radničke klase i jačanja njene uloge. Za Savez komunista je presudno pitanje koliko svojim idejnim i političkim delovanjem, svojom cjeplukomnom praksom vjerno izražava historijske interese radničke klase. On ne može biti njen idejno-politički predvodnik ako svakodnevno ne vodi borbu za rješavanje životnih problema radničke klase i svih ostalih radnih ljudi. Zato i nismo dopustili da slabti uticaj radničke klase na Savez komunista i da se potiskuju klasne dimenzije u našoj politici. Naprotiv, u svemu što danas preduzimamo – i kao partija, i kao društvo, i kao država – polazimo od klasnih kriterija naše revolucije«.²⁰⁾

U istom govoru Tito naglašava da je čvrsto opredeljenje da se Savez komunista potvrđuje kao delatna snaga radničke klase i društva u celini. Pri čemu naglašava da ne može biti odstupanja od razvijanja sadržaja vodeće idejno-usmeravajuće snage društvenog razvijanja. To u praksi podrazumeva delovanje unutar samoupravljanja i radničke klase kao osnovne socijalne snage društva u celini, a to znači: »u svim oblicima njenog organizovanja – u organima samoupravljanja, društveno-političkim zajednicama i organizacijama, dražvnim organima, itd.« Na toj liniji je dvadeset i prva sedница CK SKJ imala značajan uticaj – delovala je prekretnički u odnosu na tendenciju guranja Saveza komunista na pozicije ideološke organizacije koja se bavi opštim problemima društvenog razvoja i zauzimanjem načelnih stava o konkretnom razvoju društva. Naprotiv, Tito ukazuje da ne može biti odstupanja od revolucionarno-aktivističkog delovanja Saveza komunista kao organizacije. Takvog organizacijsko-političkog delovanja u društvu i prednjačenja u akcijama radničke klase i radnih ljudi koje se ispoljava u konkretnim akcijama.

Rezimirajući iskustvo samoupravljanja i nove uloge SKJ, Tito uoči Desetog kongresa ponovo podvlači jedinstvo ideološke i akcione komponente Saveza komunista Jugoslavije. U razgovoru sa društvenopolitičkim aktivom Sarajeva 1974. aprila mjeseca, on kazuje da Savez komunista ima izuzetno odgovorno mesto u budućem razvitku Jugoslavije. Po odgovornosti se njegova uloga ne menja, naprotiv, nju treba dalje dokazivati u konkretnom razvoju samoupravnih odnosa.

»Mi nismo partija koja se nameće društvu, koja hoće da mu komanduje. Mi smo partija koja sluša i mora da sluša puls naroda, koja mora da osjeti šta narod želi, ali i da gleda dalje kao vodeća idejnopolička snaga. Ona mora da učestvuje u svakodnevnoj praksi. Komunisti se ne mogu baviti samo ideologijom, oni se moraju baviti i praksom, moraju sve to provjeravati na djelu. Savez komunista je ranije pričično bio odvojen od proizvodnje. Mnogi su nastojali da umrte. Danas Savez komunista mora djelovati više u fabriči, u sredini gdje se stvaraju sredstva, gdje se stvaraju dobra. I tu mora, ne da se zapovijeda, nego da pomogne da se što bolje izvršavaju odluke i sve ono što je u Programu zacrtano, što mora da se uradi u fabriči, u preduzeću«.²¹⁾ (podvukao R. S.)

Nakon deset godina aktuelizuje se delovanje Saveza komunista baš tamo gde se stvaraju novi proizvodi, nova društvena dobra, što potvrđuje Titovu ideju o nužnosti delovanja Saveza komunista kao delatne organizacije u radničkoj klasi i samoupravljanju, što znači tamo gde ona stvara – u fabriči u naučnom institutu i dr.

Poučen iskustvom iz prakse socijalističkog razvoja Jugoslavije, Tito ukazuje na sklonost da se ide ili u prakticizam ili u verbalizam, pa zato naglašava da je neophodno da se u biću Saveza komunista neprestano sjedinjuje idejno stvaralaštvo i konkretni politički rad. On svoju ideju operacionalizuje do kraja, pa kaže da se mora raditi u fabriči, na njivi, institutu, školi, svugde gde se stvaraju nova društvena dobra. I stvarno, ako iz ugla programa stabilizacije prilazimo ovoj ideji možemo samo da je prihvatićemo i upitamo se zašto se od nje odstupalo. Pita se čovek šta je to u nama što nas odvodi i od realizacije takvih ideja koje najdirektnije korespondiraju sa našim – kako opštim tako i posebnim interesima. S tim u vezi nameće se i pitanje organizacije Saveza komunista

Jugoslavije. Bilo bi verovatno poučno vratiti se u onom kontekstu i posebno analizi Titovog poimanja organizacije Saveza komunista, jer je on revolucionar koji njeno strukturiranje nije nikada prepustao slučajnosti i stihijnosti.

Organizacija kao sredstvo aktivnosti Saveza komunista

Medu pitanjima koja je Tito rešavao od dolaska na čelo Saveza komunista su i organizaciona. Njihovo rešavanje je smatrao prethodnom pretpostavkom za revolucionarno delovanje Saveza komunista. Na toj liniji se posebno izdvaja njegovo razmatranje sastava članova Saveza komunista iz ugla njenog klasnog karaktera i demokratskog centralizma.

Proizilazi iz Titovih analiza da Savez komunista kao revolucionarna klasna avangarda mora to dokazivati i svojim sastavom organizacije. U pripremama desetog kongresa on ističe da zato što nije bilo dovoljno radnika u Savezu komunista u nekim delovima SK je bilo ponašanja koja su odstupala od njegove klasne uloge.

»Savez komunista Jugoslavije je avangarda radničke klase i zbog toga u njegovom sastavu moraju biti radnici, ne samo u organizacijama nego i u rukovodstvima«.²²⁾

Prisustvo radnika u strukturi Saveza komunista nije tehničko, već ideološko pitanje, pa se zato ono mora tako i da rešava. U tom smislu i insistiranje na preovladivanju radnika u rukovodstvima Saveza, što je logičan stav, ako se ima u vidu karakter Saveza i društva koje se stvara na načelima socijalističkog samoupravljanja.

Ali, stvar nije samo ni u prevalenciji članova – radnika kako u brojnosti organizacije, tako i u rukovodstvima. Bitno je i tako reći suštinsko pitanje kvaliteti. U tom smislu on govori 1975. godine posle Desetog kongresa.

»Savez komunista će dalje jačati prijemom novih članova... I pri tome treba da se orijentise prije svega na radnike i omladinu. Samo kriteriji moraju biti malo oštiri nego što su bili do sada. A to će se postići ako se ljudi iz širih slojeva radničke klase budu bolje pripremali, tako da dobijemo komuniste koji će dosledno ići linijom Saveza komunista, kao što je to bilo i u vrijeme kada smo pripremali revoluciju«.²³⁾

On u sastavu članova traži da se uvek ispunjava *tri kriterijuma*: da se vodi računa da neprestano budu primani radnici i omladina, da se vrše pripreme za prijem koje bi obuhvatile prevashodno ove dve kategorije ali i druge koji pokazuju interes za prijem u Savez komunista. I treće, u Savezu komunista imaju mesta koji su dosledno na liniji njegovog programa, a to znači na liniji realizacije interesa radničke klase.

Tito smatra da je za efikasno delovanje organizacije revolucionarne avangarde neophodno dosledno primenjivanje principa demokratskog centralizma. Naravno, on ne zapostavlja ni druga organizaciona pitanja, ali ovo smatra kao prvorazredno u kontekstu idejnog i organizaciono-političkog jačanja Saveza komunista. Pitanje demokratskog centralizma razmatra u revolucionarnoj tradiciji komunističkog pokreta, ali gotovo uvek u kontekstu ostvarivanja društvene uloge SKJ. Ne ostavlja ni malo prostora za dvoumljenje o pitanju organizacione celisnosti demokratskog centralizma u funkciji ostvarivanja revolucionarne uloge Saveza komunista. Na Petoj zamaljskoj konferenciji ističe izuzetni značaj demokratskog centralizma kao principa utvrđivanja politike i donošenja odluka u partiji, ali kao principa odgovornosti za izvršavanje njihovo u praksi. Tom prilikom posebno ističe kao konstitutivni elemenat tog principa disciplinu komunista u akcijama organizacije.

Na jubilarnoj sednici povodom četrdesete godišnjice Saveza komunista, Tito se pored ostalog vraća demokratskom centralizmu. Zaključuje da je on imao prvorazredni značaj u jačanju jedinstva misli i akcije Saveza komunista. Osobito je doprinosio borbi protiv onemogućavanja i likvidacije pojava grupašenja i frakcionaštva u partiji.

revolucionarni omladinski pokret u vojvodini u vreme dolaska j. b. tita na čelo komunističke partije jugoslavije

danilo kecić

Organizaciono stanje Komunističke partije u Vojvodini, i nedovoljna povezanost njenih organizacija, sporost obnavljanja pojedinih foruma, a posebno Pokrajinskog komiteta kao i njena aktionska sposobnost i politička angažovanost sredinom tridesetih godina, imali su svog punog odraza na razvijenost, političku usmerenost i svekoliku delatnost Saveza komunističke omladine i relativno razudenog naprednog omladinskog pokreta u Vojvodini. Svoju aktivnost mladi komunisti su razvijali u duhu demokratskih i progresivnih stremljenja omladine, tragajući za adekvatnim i raznovrsnim organizacionim oblicima, primerenih dnevnim i daleko-sežnim kulturnoprosvetnim, ekonomskim, političkim i drugim zahtevima i ciljevima. U toj delatnosti, sticajem nepovoljnih okolnosti, oni su bili vrlo često prepušteni sami sebi, pa su i njihovi nastupi bili ne retko stihijni i lokalni, a samo potkatkad i rede oni su bili organizovani i izvedeni na širem planu i integralni deo progresivnih društvenih i revolucionarnih političkih kretanja određenih političkih grupacija i

Imajući sve to u vidu čini nam se da izučavanje Titovih razmatranja tog pitanja, odnosno bitne komponente unutrašnjih odnosa SK ima više nego teorijski značaj. U najdirektnijoj je vezi sa aktualnim problemima jačanja jedinstva Saveza komunista u akciji.

- 1) Tito, Moskovska Pravda, 18. april, 1970.
- 2) Tito, Moskovska Pravda, 18. april 1970.
- 3) Isto.
- 4) Tito, Govor na proslavi deset-godišnjice osnivanja desetog korpusa, Beograd 4. okt. 1953, dela, VIII, 278, Naprijed, Zagreb, 1959.
- 5) Tito: Rec delegacija Saveza udruženja rezervnih vojnih starešina, Karlovac, 5. okt. 1971, Politika.
- 6) Tito, Govor u Nišu, Politika, 1. dec 1959. god.
- 7) Tito, Govor u Nišu, Politika 1. dec 1959.
- 8) Tito, SKJ u novoj etapi razvoja socijalističkog samoupravljanja, Centar PK SKV za pol. studije Novi Sad, 1976, str. 476.
- 9) Isto, str. 477.
- 10) Tito, Proleter, broj 14-15/1942.
- 11) Tito, Referat, Deseti kongres SKJ, Komunist, Beograd, 1974.
- 12) Tito, Referat, Deseti kongres SKJ, Komunist, Beograd, 1974.
- 13) Tito, isto.
- 14) Tito, isto.
- 15) Tito, isto.
- 16) 22 sednica CK SKJ, Politička platforma za akciju SKJ u razvoju socijalističkog samoupravljanja, bratstva i jedinstva i zajedništva na Kosovu, Komunist, Bgd., 1981, str. 66.
- 17) Tito, 20. april 1972, Zagreb, Prema – SKJ u novoj etapi razvoja soc. sam., str. 255.
- 18) Tito, Završna reč, Druga konferencija CK SKJ, Beograd, Komunist, 1972.
- 19) Tito, isto, str. 249.
- 20) Tito, Ekspozice na opštem saboru Federacije, 23. april 1973, Biblioteka Sav. skupštine, kofo X, sveska 2, str. 12.
- 21) SKJ u novoj etapi razvoja soc. samoupravljanja, N. Sad., ... 358.
- 22) Tito, intervju, Komunist, Beograd, 17. maj 1974.
- 23) Tito, Prema, SKJ u novoj etapi razvoja soc. sam., ... 463.

njihove borbe za progres i slobodu, za hleb i mir, za Autonomnu Vojvodinu u demokratski preuređenoj jugoslovenskoj zajednici, protiv rata i fašizma, za ravnopravan i nesmetan ekonomski, kulturni i politički razvitak svakog naroda i nacionalnosti. Na toj širokoj društvenoj i političkoj platformi okupljala se i delovala i napredna vojvodanska omladina, nasuprot unitarističkim, nacionalističkim, konzervativnim, profašističkim i fašističkim organizacijama koje su deo vojvodanske omladine uz pomoć režima, nacionalnih buržoazija, crkve i tudiš interesa, okupljale, vaspitavale i usmeravale u uskoklasnom i religioznom, nacionalističkom i fašističkom duhu.

Politička delatnost SKOJ-a 1935/36. godine razvijala se u duhu direktiva četvrte konferencije Saveza komunističke omladine Jugoslavije održane avgusta 1935. Splitskog plenuma KPJ od početka juna 1935, Sedmog kongresa Komunističke internationale održanog jula – avgusta 1935. i Šestog